

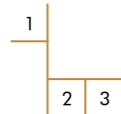

VASZARY JÁNOS (1867–1939) ÉS RÉVÉSZ ISTVÁN (1887–1973)
A MODERN MAGYAR FESTÉSZETÉRT

1. Vaszary János festés közben, 1930-as évek

„Vaszary János napvilága személytelen erő; izzó, ritka párává olvasztja az atmoszférát s villanyos energiával hatja át a lét jelenségeit, melyek egyetlen hivatása, hogy valami pogány, egészséges erotikum tárgyai legyenek. Ez az erotikum nem emberhez kötött: átöleli az optikailag megragadható mindenséget. Pán: mindenütt jelen van, de sehol sem emberi alakban; az ember sem egyéb fény ittás színnél: sáv, folt, vonal, villanyos erő. A budai nap, mely széles ablakon keresztül ömlik Révész István műgyűjtő lakásába, ilyen mámorító és felvillanyozó fényáradat. Átsugározza a falakat, ahol a sok kép függ, szép ritmikus füzérben sok Vaszary, s körülötte néhány más kiváló magyar festő műve: szinte mind a napot dicséri, melyben a színek lángolnak, vagy lágyan elalélnak, csillogó párába takaróznak, vagy léggé foszlanak.” – így kezdődik Rabinovszky Máriusz írása, mely Révész Istvánt és gyűjteményét mutatta be 1936-ban a Magyar Művészet hasábjain. A szerző ezt követően megemlékezett arról, miként vált Révészből, a századforduló körül népszerűségnek örvendő műcsarnoki művészek gyűjtőjéből, a modern festészet feltétlen híve, és Vaszary János művészetének elkötelezett propagátora. Ezt követően részletesen felsorolta és találó költői jelzőkkel látta el a gyűjteményben található Vaszary képeket, és valamivel rövidebben megemlékezett a kollekciónban lévő egyéb alkotásokról is: többek között Rippl-Rónai József, Csók István, Márfy Ödön, Koszta József, Kernstok Károly, Kádár Béla, Scheiber Hugó, Egry József, Kmetty János, Szőnyi István és Medgyessy Ferenc műveiről. Írását ezekkel a sorokkal zárta: „Révész István ma színben, fényben és értékben gazdag gyűjtemény ura. De nem elégszik meg azzal, hogy maga is gyűjt, hanem, mint az Új Művészet Barátai Egyesületének igazgatója, makacs kitartással működik annak érdekében, hogy másokat is gyűjtőkke tegyen. S aki ennyi rajongó lelkesedéssel csüng az új művészet, nyilvánvalóan még nem fejezte be gyűjtői tevékenységét.” (Rabinovszky 1936. 204-214.)

2. Révész István lakásában, 1930-as évek Magyar Nemzeti Galéria Adattár
3. Révész István Vaszary-gyűjteménye, 1950-es évek Archiv fotó Révész István hagyatékából, Magyar Nemzeti Galéria Adattár

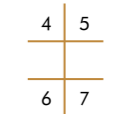

Dörnyei Zoltán, aki hatalmas munkával dolgozta fel a magyar műkereskedeleme 1945 előtti történetét, mindmáig kiadatlan művében kitért a Révész István által alapított Új Művészet Barátai Egyesületének viszonylag rövid történetére is. Az egyesület 1931 és 1936 között működött, melynek ügyvezető igazgatója Révész volt, a választmányi tagok között pedig olyan prominensek szerepeltek, mint Csók István, Kárpáti Aurél, Majovszky Pál, Petrovics Elek és természetesen Vaszary János. „Az 1931-ben alakult egyesületnek az volt a célja, hogy a közönség széles rétegeit megismertesse a modern, tehetséges, de a klikkek által kiszorított művészekkel és ezek műveivel, továbbá képvásárlásokkal igyekezett ezeknek segítségére lenni a Pénzügyminisztérium által engedélyezett képtombolák útján. Sok éven át értékes és magas színvonalú előadások útján sikerült sok száz tagjával megkedveltetni a jó művészetet – a lélektelen képkereskedelem gyatra vásári képeivel szemben.” (Dörnyei 1985. 52-53.) A Révész István által alapított egyesület, tehát a KUT (Képzőművészek Új Társasága) és az UME (Új Művészek Egyesülete) progresszív művészetének még szélesebb körű propagálása céljából jött létre. Mintegy ötven év után azonban nyomtalanul tűnt el a hazai művészeti életből. 1936-ban valami történhetett, mert Révész István, aki addig kizárólag műgyűjtőként szerepelt, közel ötven évesen elkezdett festeni és az általa alapított egyesület pontosan ugyanebben az időben szüntette be a tevékenységét.

Révész nem szerepel a képzőművészeti egyetem elődintézményeinek egykori hallgatóinak listájában, így bizonyos, hogy a hivatalos művészképzésben nem vett részt. Ennek dacára festőművészként szerepelt a Műterem nevű budapesti kiállítóhely 1942. áprilisi tárlatán, melyen ötvenhárom pasztelljét és olajképét mutatta be. A katalógus képcímei között nagyon sok egyezés található Vaszary korábbi itáliai utazásainak helyszíneivel. Révész művészi és gyűjtői-művészetpártolói teljesítményével Tibély [Pogány Ö.] Gábor foglalkozott 1967-ben a Művészet című lap augusztusi számában. «Nevét vagy fél évszázada, mint az ízlésfejlesztés, műpártolás protagonistáját ismerte meg a közönség. Hatásos szervező, felvilágosító tevékenységet folytatott, mint az Új Művészet Barátai Egyesületének ügyvezető igazgatója, amikor is lankadatlan szívóssággal, imponáló következetességgel agitált a képvásárlók között a modern törekvések támogatása érdekében.» (Tibély 1967, 30.)

A Révész István gyűjteményének gerincét képező Vaszary-kollekcióval Engel Károly is behatóan foglalkozott 1972-ben. Többek között a következőket írta Vaszary és Révész kapcsolatáról: „A Szent István körút szomszédságában, a Nagy Ignác utcai ház felső emeletén idős festő lakik, akinek otthonában a látogató úgy érzi magát, mintha egy Vaszary-émlék múzeumba érkezett volna. [...] A műgyűjtő és a művész közötti, 1928-ban kezdődött rendkívüli kapcsolat rövid története a következő: Révésznek polgári állásából kifolyólag természetbeni szénjáromódósága is volt, amelyre magának – lévén lakásában központi fűtés – nem volt szüksége. Azzal a kérdéssel fordult Vaszaryhoz, nem adna-e neki egy grafikai művet a számára feleslegessé vált szénért cserébe? Így kezdődött a kapcsolat művész és műgyűjtő között; mégpedig olyan gyorsasággal, hogy alig 8 évre rá a Rabinovszky-féle leltárban a nagyszerű Vaszary-főművek sorában már az egyenesen Révész számára készült festmények is szerepeltek: Révész István arcképe, Klári zongoránál és a Kilitás Pazarétról. Lehetetlen felsorolni, miből is áll ez a Vaszary-gyűjtemény. Található itt vagy 35 darab olajfestmény – közöttük számtalanszor reprodukált kiemelkedő alkotások – több mappában szebbnél-szebb rajzok, akvarellek, pasztellek; vázlatrajzok tömege; egy érdekes vastag kötet a mesternek 1883-84-ben készült ifjúkori rajzaiból; mindennemű relikviák. Révész gyűjteményéhez tartozik a remek önarckép, mely a magyar portré-szobrászat legnagyobb

4. Vaszary János: Rimini strand, 1928 magántulajdon
5. Vaszary János: Tengerpart napernyőkkel, 1928 magántulajdon

6. Vaszary János: Lovasok a víz mellett, 1920 magántulajdon
7. Vaszary János: Szökőkút, Tuilleries-ák kertjében, 1929 magántulajdon

8. Vaszary János: Salome tánc magántulajdon
9. Vaszary János: Salome magántulajdon
10. Vaszary János: Révész Klára arcképe magántulajdon

8	9
10	

alkotásainak sorába tartozik. Egy kisméretű figurán kívül, mely szintén Révésznél látható, nincs is tudomásunk a mesternek egyéb plasztikai művéről. Azzal a Vaszary-mesterrel érezzük magunkat szemtől-szemben Révész lakásában, akiről, mint ifjúról, Székely Bertalan azt állította, hogy nála tehetségesebb tanítvánnyal egész oktatói pályáján nem találkozott. És akivel, Budapesten járván, Oskar Kokoschka azon nyomban meg akart ismerkedni, mihelyt munkáit Révész lakásán megpillantotta. (Vaszary eleget is tett a hirtelen jött meghívásnak, és még aznap, késő éjszakai órákig tartó eszmecsere folytatott egymással a két nagyszerű művész). Kokoschka «kolosszális»-nak tartotta Vaszary művészetét és kijelentette: «Ha Párizsban élne, a világ egyik legnagyobb mestere lehetne!» Az a tény, hogy Kokoschka Vaszaryt a legnagyobb francia festőkkel együtt említette, nem lehet érdektelen azok számára, akik a külföldi nevek bűvöletében Vaszaryt Van Dongen és R. Dufy művészetének követőjeként szeretnék feltüntetni! (Engel 1972. 35-36.)

Rabinovszky Máriusz 1930-ban terjedelmes írásban méltatta Vaszary János művészetét a Magyar Művészetben. A szöveg mellékleteként reprodukált tizenkettő Vaszary-mű közül három „Révész István úr tulajdona” szöveggel jelent meg. Ezek között volt a színesben reprodukált Virágcsendélet Bonz-alakkal, mely az életmű kiemelkedően kvalitásos darabjaként ismert. Rabinovszky már fentebb idézett, a Révész-gyűjteménnyel foglalkozó 1936-os írásának mellékleteként pedig már hat Vaszary-alkotás került közlésre, igaz, ekkor valamennyi csak fekete fehérben. A művész halálát követő évben rendezett emlékkiállítás katalógusában, tizenhét Vaszary-festmény volt megjelölve Révész tulajdonaként. Mindez azt mutatja, hogy a gyűjtő minden lehető alkalmat felhasználta, hogy a gyűjteményében lévő Vaszary-alkotásokat bemutassa, azokat minél több emberrel megismertesse. 1959-ben Révész kiállítást rendezett a saját gyűjteményében lévő Vaszary grafikákból, a székesfehérvári István Király Múzeumban. Az eladással egybekötött tárlat katalógusának bevezetőjét is ő írta, melyben így vallott példaképe művészetéről: „Hosszú évtizedek óta mindenütt, ahol kultúráról beszélhetünk, legnagyobbbrészt azokat a művészeket értékelik, akiknek alkotásairól az egyéni stílus ismerhető fel. Ezért tartozik Vaszary János tökéletes rajztudásával, kultúrájával, félévszázados szakadatlan munkásságával, ragyogó színeivel, lendületes és izléses egyéni stílusával – amely minden más festőművésztől megkülönbözteti – a XX. század világmestereinek első sorába...” (Révész 1959. 6.)

RÉVÉSZ ISTVÁN: VASZARY-GYŰJTEMÉNYEM TÖRTÉNETE

„Több mint ötven esztendeje, hogy két szenvedélyemnek áldoztam majdnem minden szabad időmet és keresetemet; az egyik az utazás, a természet és a nagy művészet eredetiben való tanulmányozása volt, a másik a korszerű képek gyűjtése volt. Ez az erős akarat tette lehetővé, hogy a jelenlegi specializált és egységes Vaszary János festményeiből és grafikáiból álló elsőrangú gyűjteménnyel rendelkezem. Mindaddig, amíg e mester művészetével alaposan meg nem ismerkedtem, arra igyekeztem, hogy sok kitűnő művész jó képe legyen körülöttem, így Rippl-Rónai, Csók, Koszta, Márfy, Kernstok, Szőnyi, Egry, Frank, Kmetty, Derkovits, Hincz, Gadányi, Kádár, Klie stb. Később én is arra az útra léptem, ami sok más gyűjtővel – különösen külföldön – megtörténik, ez pedig az, hogy egy nagy művész alkotásaira koncentráltam a gyűjtést, amely ilyképpen impozánsan reprezentálhatja a kiválasztott mester alkotásait, de ennek előfeltétele és érdekessége csak az esetben van, ha ez a művészet kultúrát, fantáziával telített, és sokrétű is. Sok évtized folyamán sikerült cserékkel és más igényeim lefokozásával egy sor legjobb minőségű festményt megszerezni, melyeket kitűnő grafikai anyaggal egészítettem ki. Mindez azonban nem lett volna elegendő ahhoz, hogy mai kollekcióm a jelenlegi színvonalra érje. Vaszary mester elhunyt után az özvegy – ismerve barátságunkat és mindenben tanúsított nagyrabecsülésemet – úgy a művész, mint az ember iránt, minden tekintetben hozzám fordult tanácsért, s felszólítására igyekeztem a kiváló és finom lelkületű hölgy segítségére lenni. Megbeszélésünk alapján rendeztük meg 1940 márciusában Petrovics Elek főigazgatóval a nagyszerű emlékkiállítást. További állandó érintkezésünk folyamán sikerült a hagyatékot Tatán és Pesten rendezni, amely munkában az özvegy egyik barátja nagy segítséget nyújtott; ilyképpen Vaszarynének Logodi utcában egy modern komfortos kis lakást, a képeknek pedig ugyanezen utcában, egy megfelelő száraz pinceraktárt találtunk. 1942-ben eljártam az Athenaeumnál, melynek igazgatója Jellen Gusztáv régi barátom, szívesen vállalta az özvegy óhaját – a Vaszary Album kiadását, mely oly meglepő sikert aratott, hogy 2 hónapon belül a második magyar kiadás is elfogyott. A kultuszminisztériumban már előzően megindult «Vaszary János alapítvány» létesítésére irányuló tárgyalásaink – a Képzőművészeti Főiskola vezetőségének állandó zavaró okvetetlenkedései következtében megghiúsították az özvegy nemes tervét. – A Főiskola az alapítvány irányítását magához szerette volna ragadni, amit az önérvényes özvegy a leghatározottabban – azon indoklással – utasított vissza, hogy ennek az intézménynek vezetői, kik Vaszary Jánost Csók Istvánnal egyetemben egy nap alatt – ahogy Vaszary mondta, tolvaj cseléd módjára – kitétték a főiskoláról azért, mert Karafiát miniszter azon abszurd rendelkezését – hogy a pesti összes aktszobrok kötetnyét kapjanak – Csók indokoltan kigúnyolta. – Ilyen szerv, Vaszary Jánosné szerint, nem volt alkalmas arra, hogy férje nevét viselő modern alapítványt irányíthasson. Nagy és állandó nyugtalansága csak nőtt, midőn betegeskedni kezdett, mi legyen az értékes nagy képhagyaték sorsa. Ekkor megbeszélést folytatott a Vaszary alapítványnak általa kijelölt tagjaival: Petrovics Elekkel, Pécsi-Pilch Dezsővel s – az alapítvány teljes jogú főintézőjével – velem, hogy elhalálózása esetén a képek a Szépművészeti Múzeumban rakassanak le. – Ez alkalommal kérte Vaszary Jánosné, hogy mindazon képeket, amelyeket én megfelelőnek tartok, válasszak ki gyűjteményem számára, mert szerinte nálam sokkal jobb és láthatóbb helyen lesznek, mint esetleg a Múzeum nyirkos, eldugott pincéjében. – Én ezt a nobilis gesztust – a grafikákat illetően – hálásan elfogadtam; ilyképpen kerültek hozzám azok a legkiválóbb grafikák és vázlatok, melyeket a mester sohasem akart eladni. – Így lett Vaszary-gyűjteményem olyan magas színvonalú, amelynek minőségével kevés művészi kollekció dicsekedhet. Ha a mester művésze iránt megfelelő megértést fogok tapasztalni erre illetékes helyről, legfőbb vágyam lesz, hogy ez a kollekció a Múzeumba kerüljön, de csak oly feltétellel, hogy állandóan kiállítatik, és nem a pincében enyészik és semmisül meg.”

Rum Attila

11. Vaszary János: Parkban magántulajdon
12. Vaszary János: Mise előtt Assisiben magántulajdon

11	12

25. ▸ VASZARY JÁNOS (1867-1939)

Akt csipkefüggöny előtt, 1935 körül

Olaj, papírlémez, 43x35 cm

Jelzés nélkül

Hátoldalon: "Férjem műve özv. Vaszary Jánosné"

261. Akt csipkefüggöny előtt. H.J. 4-9.

Kezdő ár: 15 000 000 Ft / 48 387 EUR

Becsérték: 30 000 000 – 40 000 000 Ft

Estimated value: 96 774 – 129 032 EUR

PROVENIENCIA:

▸ Révész István gyűjteményéből

1. Vaszary János portréja, 1930 körül
2. Henri Matisse: Akt nyitott ajtó előtt, 1936 magántulajdon, New York
3. Kees Van Dongen: Marie, 1905 magántulajdon
4. Henri Matisse: Álló akt felemelt karokkal, 1947 magántulajdon

1			
2	3	4	

„Vaszary János művei az Ernst Múzeum összes termeit foglalták le. Már a belépéskor büvökörebe jutunk, életöröme ránk ragad s víz bennünket az impresszionizmus szivárványos világába. Nem tudjuk mit csodáljunk inkább rajta: a közel hetvenéves mester fiatalos kitöréseit, őszinteségét, aktivitását, mesteri technikáját, vagy rutinját, amellyel szárnyalásra készítet bennünket. Bizony nehéz eldönteni olyan művésznél, akinek mindez olyan természetes és magától értetődik, mit becsülünk meg különösebben nála, mit méltányoljunk: a ragyogó színezést, virtuóz rajzát, vagy könnyed eleganciáját?” (Jajczay 1935) – Az ilyen és ehhez hasonló vélemények, kritikának semmiképpen sem nevezhető magasztalások és elismerések garmadája olvasható az 1930-as évek sajtójában, minden alkalommal, amikor Vaszary János időnként, legfrissebb képeivel jelentkezett, többnyire a budapesti Ernst Múzeumban.

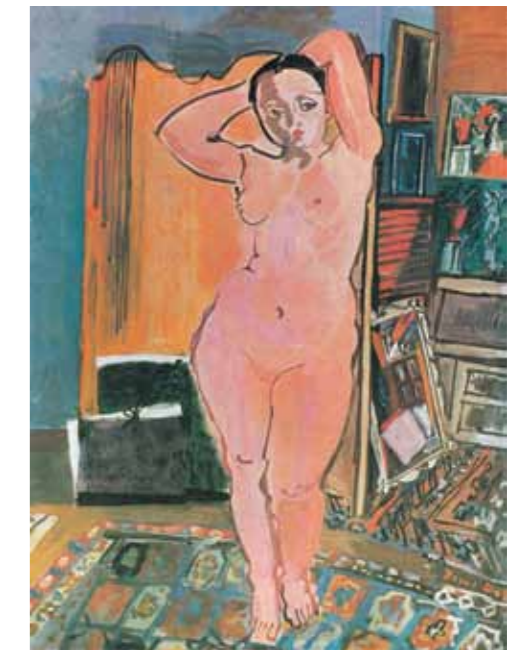

Az egykor Révész István gyűjteményében volt *Csipkefüggöny előtt* című festmény, a mester késői art deco korszakának kiváló darabja. Nagyobb méretű variánsa is a Révész-gyűjteményből került egykor a Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményébe. A két olajfestmény közötti különbség javarészt méretbeli, mivel a kompozíció, a színezés, valamint az ecsetkezelés egyaránt rendkívüli hasonlóságot mutat. A most aukcióra kerülő darab viszont szabadabb, könnyedebb formálású a múzeumi párjánál. A két festmény közül a kisebbik lehetett az első verzió, mely tisztábban mutatja az eredeti művészi ötletet, a nagyobb variációhoz képest frissebb, elevenebb és lendületesebb.

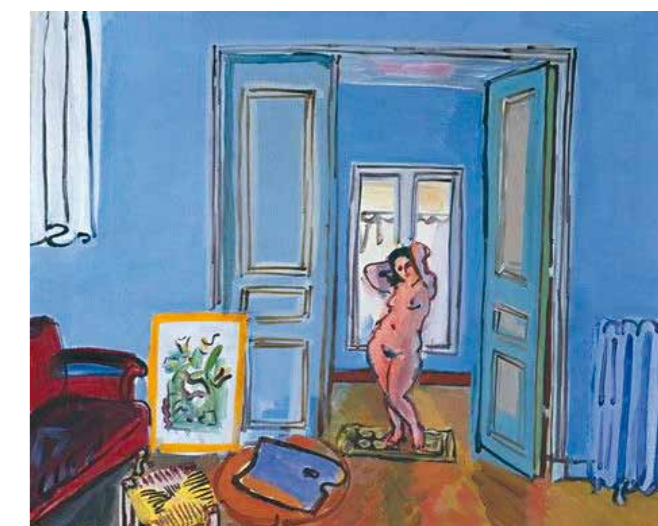
„Amit én itt látok, az mágikus káprázat, a korlátlan hatalom könnyedsége, fölénye és eleganciája, a megoldott feladatok, a legyőzött nehézségek hűvös beszámolója. Tisztán és világosan értem a célt, amit a művész kitűz, a programot, amit megfogalmaz és átélem a küzdelem hevét, amelyben a választott témával megvív, a birkózás titáni erőfeszítését és egyúttal azt a kívülről néző tárgyilagos biztosságot, mely a győzelemben sohasem kételkedik. Itt nincs kockázat, nincsenek tétova, sikertelen fogások, itt egy világbajnok küzd és fölénye annyira abszolút, hogy gyanakodva kételkedünk ellenfelei kvalitásában. Kit győz le ilyen könnyen, milyen feladatokat fektet két vállra, milyen témákat üt le, hogy ilyen könnyű neki?” (Márkus 1935) – tette fel a sport nyelvére lefordított költői kérdéseit Márkus László kritikus, szintén az 1935-ös gyűjteményes tárlat kapcsán. A jazz-korszakként is nevezett harmincas évek, az európai kultúrában többek között a zene, a sportok és a strandélet alapos változásait is eredményezte, az élet szinte minden területén felforgatva a korábbi szokásokat és beidegződéseket. Neonreklámok, autómobilok, telefon és a technika ezernyi vívmánya tették egyszerűbbé és egyben sokrétűbbé az emberek mindennapjait. Vaszary sikerrel vette fel az új ritmust és folyamatosan megújuló festészetével tett hitet a modernitás mellett. Emellett azonban a képzőművészetek legősibb hagyományait is tiszteletben tartotta. E kettősség egyik legragyogóbb példája a *Csipkefüggöny előtt* nőalakja, mely az ókori Egyiptom ábrázolási szokásai szerint került megformálásra: az óegyiptomi festményeken vagy festett domborműveken a nőalakok világosbarnák vagy rózsaszínűek; az úgynevezett legnagyobb felületek törvénye szerint az arc, a kar és a láb oldalnézetben, a szem, a váll, a mellkas és a törzs előlnézetben, a csípő pedig háromnegyed profilban került ábrázolásra. A Középbirodalom idején vált szokássá, hogy az alak mérete az ábrázolt személy jelentőségétől függött. Vaszary a *Csipkefüggöny előtt* megfestésekor egészen biztos, hogy szem előtt tartotta ezt a több ezer éves tradíciót. Lenyűgöző művészi teljesítménye párját ritkítja a magyar képzőművészet történetében.

5. Vaszary János tanítványai között, 1934
Pesti Napló Képes melléklete

6. Raoul Dufy: Modell műteremben, 1928
The Metropolitan Museum of Art, New York

7. Raoul Dufy: Akt, 1928
magántulajdon

Rum Attila